

Bronislaw Malinowski

og rett, og magi og religion – områder hvor hans synspunkter har ført til særlig fruktbare diskusjoner. Han interesserte seg også for sosial og kulturell endring, og var opptatt av mulighetene for å gjøre praktisk bruk av antropologisk innsikt. På disse områdene var fagdebatten kommet kort ved Malinowskis død, og han rakk ikke her å levere bidrag som står på høyde med hans innsats for øvrig.

Noen viktige bøker av Malinowski: «Argonauts of the Western Pacific» 1922, «Myth in Primitive Society» 1926, «Sex and Repression in Savage Society» 1927, «The Sexual Life of Savages» 1929, «Crime and Custom in Savage Society» 1932, «Coral Gardens and their Magic» 1935, «A Scientific Theory of Culture» 1944, «The Dynamics of Culture Change» 1945.

I.R.

Malta

Hovudstad: La Valetta
 Sjølvstende: 1964 (Storbritannia)
 Politisk system: Parlamentarisk demokrati
 Flateinnhald: 316 km²
 Folkemengd i 1973: 322 000
 Årleg vekst i folkemengda 1970–73: ÷ 0,4 %
 Jordbruksareal pr. innbyggjar: 0,6 da
 Nasjonalprodukt (NP) pr. innb. 1973: 1 096 \$
 Årleg vekst i NP pr. innb. 1970–74: 7,7 %
 Sysselsette i primærnæring: 6,0 %
 Sysselsette i industri: 38,2 %
 Sysselsette i handel og tenesteyting: 55,7 %
 Yrkesaktivitet: 33,5 %
 Kvinnedel av yrkesaktiv folkesetnad: 23,7 %
 Største eksportvaregrupper: Klede, tekstilar, 47,8 %
 Viktigaste handelspartnar 1975: i-land, 47,8 %
 Energibruk pr. innbyggjar: Låg, 1 199 kke
 Lese- og skrivekunne: 58 %
 Døyingprosent for spedbarn: 2,31
 Døde i trafikkkulykker pr. 100 000 innb.: 3,7
 Sjølvsmordsrate (Døde pr. 100 000 innb.): 0,6
 Militærutgifter pr. innb., 1973: 6,53 \$
 Tilslutning til militærallianse: Storbritannia
 Forklaringar og fotnotar står framme i kvart band

Malthus, Thomas Robert

Malthus (1766–1834), engelsk samfunnsforskar. Malthus var utdanna prest, men praktiserte berre kort tid. Frå 1805 til han døydd i 1834 var Malthus professor i moderne historie og politisk økonomi ved East India Company sitt college i Haileybury. Malthus er rekna med mellom dei «klassiske» politiske økonomane (sjå art. Smith, Ricardo og Marx). Verket som i dag er grunnlaget for Malthus sin status innan moderne økonomi er «Principles of Political Economy» (1820). Her presenterer han, i sterk opposisjon til m.a. Ricardo, overraskande moderne idear omkring økonomiske kriser.

Malta

På dette feltet må Malthus reknast som ein viktig føregangsmann for Keynes (sjå art. Keynes).

Malthus sitt namn vil likevel først og fremst vere knytt til befolkningslære og befolkningspolitikken. I 1798 publiserte Malthus ein pamflett retta mot Godwin og Condorcet med tittelen «An Essay on the Principle of Population», der han la fram synet sitt. I bokutgåva frå 1803 nyttar Malthus mellom anna eksempel og data frå ei reise gjennom Noreg i 1799. Boka kom ut i nye og omarbeidde utgåver fem gonger til, den siste posthumt i 1872, og starta ein århundrelang debatt der skillet i stor mon kan seiast å ha gått mellom «verdikonserverne» malthusianarar og «revolusjonære» sosialistar.

Malthus tar utgangspunkt i at menneska i prinsippet har evne til å auke talet sitt langt raskare enn dei kan klare å auke matproduksjonen. Hungersnaud og sjukdom vil dermed naturndøvendig føre til auke i talet på døde heilt til folketalet igjen er i balanse med matproduksjonen.

Dei naturndøvendige («positive») kontrollmekanismane av folketalet verkar gjennom dødsfalla. Hunger, sjukdom og krig vil vere menneska si framtid om ikkje førebyggjande («preventive») kontrollmekanismar kan takast i bruk så talet på fødde går ned. Så lenge dei førebyggjande mekanismane ikkje verkar, vil det alltid finnst dårlegstilte grupper i befolkninga der hunger og sjukdom kan hente seg offer.

Malthus går sterkt inn for at vi må få førebyggjande kontrollmekanismar for folketalet. Han er likevel svært pessimistisk med omsyn til sjansen for at det skal lukkast, sidan han må avvise alle «vonde og ugudelege» åtgjerder som abort, prevensjon, seksuelle avvik og prostitusjon. (Seinare er det – ironisk nok – forkjemparane for abort og prevensjon som har blitt kalla malthusianarar.) Den einaste sjansen Malthus ser, er det han kallar moralsk sjølvtyyming (dvs. fråhald frå all seksuell aktivitet). På dette punktet fører altså Malthus inn ei moralsk vurdering jamsides det logiske befolkningsprinsippet sitt. Likevel var det ikkje grunn til å vente så mye strid ut frå det Malthus hadde funne så langt. Det som skapte strid og som omforma Malthus til eit symbol i ein århundrelang kamp, var dei politiske konklusjonane han kom fram til. Med utgangspunkt i befolkningsprinsippet sitt kunne Malthus hevde at fattigfolk ikkje kunne ha det minste krav på hjelp frå samfunnet til å overleve. Det ville vere moralsk uansvarleg å gi slik hjelp sidan det berre ville føre til at problema vart dobla i neste generasjon. Om ein lar 50 menneske svelte i hel i dag hindrar ein at 100 svelte i hel om 25 år. Samfunnet, meinte Malthus, måtte i staden sette alle krefter inn på å lære folk moralsk sjølvtyyming.

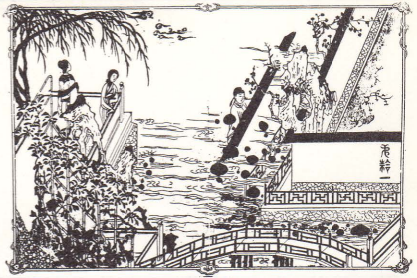
Malthus sin argumentasjon var heilt i tråd med overklassen sin kamp mot fattiglovene i England på den tida. (Fattiglovene vart endra i pakt med Malthus sine idear i 1834.) Sidan har Malthus alltid

Mandarin

Thomas Malthus

Illustrasjon til en kjærleghetsroman. Tresnitt av Min Ch'i-chi, 1640.

vore assosiert med og teke til inntekt for forsvaret av den eksisterande sosiale formasjonen. Malthus skreiv den første pamfletten sin som eit motangrep på standpunkta til dei revolusjonære utopistane. Arvtakarane deira, sosialistar og kommunistar, tok kampen opp og har ført han vidare.

Fram mot første verdskrigen var det imidlertid klart for «alle» at Malthus hadde teke feil. Teknologisk utvikling hadde gjort det mogeleg å auke matproduksjonen mange gonger raskare enn folke-talet, samtidig som prevensjon etter kvart viste seg å verke effektivt på fødselstalet. Malthus var ikkje lenger aktuell.

Etter andre verdskrigen har vi imidlertid opplevd ein kolossal vekst i folketallet i u-landa, samtidig som dei strevar med å innføre den moderne teknologien som synest å ha lagt grunnlaget for velstanden i dei industrialiserte landa. Brått er Malthus attende og malthusianarar og marxistar er fylka langs den gamle stridslina frå nesten to hundre år attende. Nye argument er vondt å få auge på.

Malthusianarane ser seg blinde på det store fødselsoverskotet og vil nytte kreftene til familieplanleggingstiltak. Marxistar ser seg blinde på den urettvise fordelinga av goda i samfunnet og dei underutviklande avhengighetsrelasjonane desse landa faktisk lever med. Få freistar å sjå samanhengen mellom befolkningsutvikling og samfunnsutvikling i eit meir heilskapeleg bilete.

E.Be.

Sjå også: Befolkningsutvikling.

Litteratur: M. Blaug: Malthus, Thomas Robert, i International Encyclopedia of the Social Sciences, Vol. 9, New York 1968. T. R. Malthus: Om befolkningslova, Oslo 1975.

Mandarin

Mandarin er navnet på de førende lagene innen det militære og sivile kinesiske embetsmannssjiktet fram til revolusjonen og keiserdømmets fall i 1911. Ordet kommer av det portugisiske mandar: å befale.

De kinesiske mandarinenes makt baserte seg på et strengt sentralisert og tradisjonsorientert eksamenssystem som stilte strenge krav til innsikt i kinesisk kultur og historie, og i særdeleshet konfusiansk filosofi. Dette eksamenssystemet sikret at enhver rekrutt i hovedsak delte den eksisterende administrative og politiske elitens virkelighetsforståelse og æresforestillinger. Så snart kvalifikasjon gjennom eksamen var oppnådd, kunne mandarinene embeter kjøpes og selges.

Det felles anknypningspunktet i konfusianismen og de formaliserte reglene for overføring av kunnskap og tradisjon til yngre slektsledd gjorde Kinas elite overmåte homogen. På 1800-tallet satt det ikke mer enn ca. 2 000 mandariner i embetsverkets

toppstillinger. I tillegg kom 1 500 pedagoger med ansvar for tradisjonsformidlingen og ca. 18 000 funksjonærer på lavere trinn. Det veldige kinesiske keiserdømmet ble styrt av denne minoriteten med keiseren på toppen.

Mandarin-begrepet har etter hvert fått et litt nedsettende innhold som antyder tradisjonsslaveri, autoritetstroskap og formalisme. Det er også blitt anvendt mer allment om konservative elitesjikt, f.eks., tyske høyreorienterte akademikere på 1800-tallet og fram til Weimar-republikkens fall i 1933.

Disse tyske «mandarinene» kunne klart skilles fra industriherrer og byborgerskap ved at de så sterkt beundret de ytre kjennetegnene ved lærdom (eksamener, titler o.l.) og respekterte orden, disiplin og etablert autoritet. Det overveiende flertallet av dem vendte seg med dyp pessimisme bort fra det de kalte «den nye maskinalderen». Mange følte de var vitne til den vestlige kulturens undergang.

I selvforsvar mot den tyske arbeiderklassens demokratiseringskrav fra slutten av 1800-tallet, utviklet de seg i sterkt antidemokratisk retning. Som alternativ til det parlamentariske demokratiet satte de opp forestillingen om «folket» som en mytisk enhet på tvers av alle klasseskiller. De tyske mandariner trakk et skarpt skille mellom «ånd» og «makt». Dette førte til en sterk uvilje mot å trekkes ned i daglig interessekamp. Det å hevde klasseinteresser ble sett på som oppsplittende og tegn på moralsk oppløsning. Sammen med den negative innstillingen til å delta i politikk skapte de tyske mandarinenes kulturpessimisme det åndelige grunnlaget for at de tyske universitetene ble lammet i forhold til nazismen i mellomkrigstiden.

I nyere politisk tenkning er mandarin-begrepet blitt brukt bl.a. av den kjente amerikanske lingvisten og samfunnskritikeren Noam Chomsky. Kritikken hans av den intellektuelle hjernetrusten under Kennedy og Johnson, som leverte begrunnelsene for USAs krigføring i Vietnam, dreide seg nettopp om det Chomsky så som mandarin-karakteren deres: at de underkastet seg og drev håndlanger-virksomhet i forhold til statsmakten; at de var villig til å underordne vanlige moralske krav en høyere statsmoral; at de var opptatt av tekniske løsninger uten å tenke på midlenes virkninger for menneske og natur (f.eks. kjemisk krigføring og pasifiseringsprogrammene i Vietnam), at de var isolert fra folket, og ikke minst at de utviste en egen enorm selvfølelse. Chomsky angrep særlig disse mandarinenes forræderi mot det som burde være den intellektuelles særlige oppgave: å avkle all urettmessig makt dens skinn av ufeilbarlighet og kritisere enhver samfunnsorden i lys av allmenne humanitetsidealer.

B.Ha.

Se også: Elite, Intellektuell.

Litteratur: N. Chomsky: De nye mandarinene, Oslo 1972. F. Ringer: The Decline of the German Mandarins, Massachusetts 1969.